

ШРИФТОВІ КОМПОЗИЦІЇ В ДИЗАЙНІ ТЕКСТИЛЮ

Яковець І. О., доцент кафедри дизайну

Черкаський державний технологічний університет

Анотація. В статті розглянуто особливості текстильної графіки як засобу художньої виразності в дизайні текстилю на прикладі шрифтових композицій.

Ключові слова: буква, шрифт, мотив, текстильна графіка, типографіка, знакові алфавіти.

Аннотация. Яковец И. А. **Шрифтовые композиции в дизайне текстиля.** В статье рассмотрены особенности текстильной графики как средства художественной выразительности в дизайне текстиля на примере шрифтовых композиций.

Ключевые слова: буква, шрифт, мотив, текстильная графика, типографика, знаковые алфавиты.

Annotation. Yakovets I. O. **Font compositions in textile design.** Characteristic features of textile graphic arts as a means of artistic expressiveness in textile design on the basis of font compositions are considered in the article.

Keywords: letter, font, motive, textile graphic arts, typografika, sign alphabets.

Постановка проблеми. Кожний промисловий виріб несе певну інформацію. Вона може бути різних видів, але найзначнішими каналами інформаційного повідомлення служать графічні зображення на поверхні виробу і зовнішня форма виробу. У дизайні текстилю ці інформаційні канали основні. Серед багатьох видів графічних композицій на тканині в окрему групу

виділяються зображення текстового характеру. До них відносяться графічні побудови із застосуванням шрифтових і знакових алфавітів (символів, піктограм, індексів, колірного алфавіту тощо).

Робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідження проведено в рамках держбюджетної науково-дослідної програми, яка відповідає постанові Кабінету Міністрів від 30 січня 2003 р. № 5, на тему „Дизайн України в контексті художньо-проектної культури XIX-XX ст.“, номер державної реєстрації УкрІНТЕІ 0106U005387 від 10.05.06 р.

Мета статті – розглянути особливості текстильної графіки як засобу художньої виразності в дизайні текстилю на прикладі шрифтових композицій.

Аналіз останніх досліджень та виклад основного матеріалу. У своєму дослідженні С. Серов вказував, що графічний дизайн завжди був в авангарді проектно-культури і сьогодні є “частиною швидкого реагування”, здатною через свою іманентну мобільність першою вибирати і реалізовувати нові ідеї і віяння. Від графічного дизайну вимагається гостро відчувати “нерв часу”, відобразити дух сьогодення і навіть заглядати в день завтрашній [1, с. 3].

З розвитком графічного дизайну промислової текстильної дизайн-продукції кількість текстових повідомлень у друкованих рисунках на тканині постійно зростає. Це примушує дизайнерів вивчати можливості й особливості текстового повідомлення на тканині з урахуванням її застосування (рис. 1). Сучасний друкований рисунок може наноситися і на готовий текстильний виріб, що методично об'єднує таке зображення з кольоро-графічними текстами дизайну приладів і машин.

Рис.1. Текстові повідомлення на тканині з урахуванням її застосування:

- а) текстиль для церковних обрядів, XIV-XV ст.;
- б) декоративна тканина, XX ст.;
- в) сувенірна тканина, XXI ст.

Історія шрифтового мистецтва свідчить про те, що невеликі шрифтові повідомлення існували ще у вибійці XVIII-XIX ст. Так, рисунки вибивних орнаментів з витіюватими зображеннями букв, які знайдені в молитовних старопечатних книгах і рукописах, цілком узяті або складені із заголовків і заставок стародавніх книг учнями Строгановського училища ще в XIX ст. На Русі, наприклад, існувала методика, за якою буква, як мотив орнаменту, вилучалася із старопечатної книги, “змінювалася в масштабі, а потім за допомогою лінійки і циркуля переносилася на листи альбомів” [2, с. 37]. Надалі мотив міг бути використаний в будь-якій орнаментальній побудові з урахуванням ритміко-пластичної організації його форми і кольору.

В текстильній графіці використовуються шрифти з високим рівнем орнаментальної організації букв. Зображення кожної подібної букви має індивідуальну та емоційну виразність. Букви в орнаментах завдяки своїм декоративним якостям додають емоційного ладу всій композиції.

В основі зображень таких букв у друкованому орнаменті на тканині лежить принцип прикрашання книг, в якому подача заголовної букви може якоюсь мірою розкривати зміст літературного твору. Звідси і поява букви-мініатюри, букви у вигляді людської особи або фігури [3]. Буква-текст виступає тут як частина орнаменту, і те, що зображене, впливає на глядача відповідно до законів сприйняття орнаменту. Використання шрифту або цифр як орнаментального мотиву можливе не тільки в історичному контексті, але і в сучасному шрифтовому, досить простому за написанням.

Орнаментальна основа є і у використанні ритмічної взаємодії різних за характером зображень букв одного слова, що багато разів повторюється. Саме слово може, навіть, не читатися, але букви у своїй взаємодії створюють особливу орнаментальну структуру.

Рис.2. Використання інформаційних повідомлень-знаків в сучасному текстилі

При нанесенні друкованого рисунка на готовий виріб з текстилю кольорографічні тексти найчастіше не становлять єдиний блок, а розташовуються на різних місцях виробу, що дозволяє розширити кількість інформації.

Інформаційні повідомлення-мотиви-знаки друкуються, вишиваються на тканині або пришиваються до виробу (рис. 2). Їх і сьогодні широко використовують великі промислові та торгівельні компанії, різні товариства та організації. Такі фірмові знаки є самостійними витворами графічного дизайну з вивіреною урівноваженою центричною композицією, що дозволяє їм досить вільно існувати на предметах різних форм і розмірів.

Слід зазначити, що між традиційним використанням шрифту в тканинах тільки у вигляді орнаментальних мотивів рапортних та безрапортних композицій, які рівномірно заповнюють поверхню тканини, і вибіркоvim нанесенням друкованим способом інформації на готовий одяг, наносяться рисунки, що мають повідомлення, яке досить добре читається та вбудоване в рапортну сітку. Інформація подається у вигляді текстового блоку, що повторюється в рапорті. Для зручності прочитання тексту тканина має верх і низ, і виріб з такої тканини шиться відповідно до того, як розташоване повідомлення, наприклад, тканини з написами “Спорт”, “Олімпіада – 80”, “Мир”, “Міленіум – 2000”, “Євробачення – 2005” та інше різними мовами.

Особливістю повідомлень у текстильних виробках є особистий характер інформації і, зокрема, рекламна та агітаційна інформація. Це стосується тканин для інтер'єру і особливо текстилю для одягу. Багато написів робляться від першої особи: “Я за мир”, “Голосує за демократію”, “Ми проти війни”, “Я за вільну Україну”, “Я обираю КИЇВСТАР” тощо. Не випадково міжнародні фестивалі, спортивні змагання, виставки, з'їзди, де збираються люди з країн різних соціальних і політичних систем, супроводжуються масовим випуском різних виробів з рисунками інформаційного, рекламного або агітаційно-політичного характеру. Це можуть бути сорочки, футболки чи майки, кепки, розраховані тільки на сезон, коли проходить той або інший крупний суспільно-політичний чи спортивний захід, наприклад, Олімпійські ігри, чемпіонат світу, вибори президента.

Останнім часом дизайнери часто використовують такий прийом, як змішування шрифтів і введення авторського рукописного шрифту в єдину композицію з друкованою. “Цей прийом змішування шрифтів персоніфікує рекламу, робить її більш оригінальною, особистою, вселяє великий ступінь довіри” [3, с. 153]. Особливо ефективна типографіка у рекламних кампаніях або акціях, які складно охарактеризувати образотворчими засобами. Якщо твір або текстильний виріб призначені споживачам різних країн або для декількох регіонів одночасно, шрифтові композиції нерідко виявляються єдиною можливим засобом дизайну. Така графіка не нав'язує яких-небудь традицій або національних естетик [4].

Відомо багато знаків-повідомлень, виконаних як спеціальні універсальні знаки. Вони можуть бути в рекламному проспекті, на книжковій сторінці, майці, куртці, кепці, капелюсі та інших предметах, як в одиначному вигляді, так і у вигляді багато разів повтореного мотиву, або як знаки-плакати.

Існує значний ряд повідомлень камерного характеру, які свідчать про ті або інші суто особисті уподобання власника виробу з таким текстом. В ідеальному випадку у продажу повинні бути вироби з такою кількістю текстів, щоб вони повною мірою задовольняли основну масу споживачів.

Вже наголошувалося, що повідомлення в друкованому текстильному рисунку будуються на основі шрифтових і знакових алфавітів. В Україні найбільш поширені шрифтові (буквено-цифрові) алфавіти. З ними ми зустрічаємося щодня при читанні газет, журналів, книг. Тільки в повсякденному житті перед нашими очима проходить багато різних буквено-цифрових гарнітур. Існують зведені описи шрифтових алфавітів у вигляді об'ємних каталогів різних фірм, випущені популярні і спеціальні книги про шрифти.

Серед солідних видань з теорії і практики шрифту на російській та українській мовах можна виділити книги В. Кричевського “Типографіка в термінах і образах” [5, 6], В. Лесняка “Модерністські і постмодерністські шрифти” [7], навчальний посібник М. Куленко “Графіка шрифту” [8].

Дизайнери текстилю у своїй роботі зазвичай користуються готовими зразками алфавітів, вносячи в них деякі зміни. Проте при виборі шрифту необхідно враховувати відповідність стилю шрифту образу виробу, а виразні можливості шрифту допомагають розумінню тексту. Особливе місце в останні роки належить акцидентним шрифтам, які відрізняються підвищеною індивідуальністю і виразністю образу [3].

Український дизайнер-графік Т. Іваненко відзначає, що пізнавальний інтерес до шрифту як носія певної інформації у наш час зростає. Проте слід врахувати також таку думку: сучасна людина є не тільки споживачем інформації, але і її творцем. Комп'ютерна технологія дає можливість зануритися в потоки вільної творчості не тільки проєктувальнику високопрофесійних шрифтів, але і дає повне право будь-якому непрофесіоналу взяти участь у поповненні шрифтового асортименту [3, с. 146-147]. Це стосується і акцидентних шрифтів разового використання, і універсальних шрифтових гарнітур. “Однією з головних реформ, які принесла з собою ера цифрових шрифтів, є демократизація дизайну взагалі, яка продовжується, і шрифтового дизайну особливо”, – пише М. Ніхосон [9].

Акцидентний шрифт, виконаний за допомогою комп'ютера, має свої переваги, пов'язані, в основному, з легкістю виконання і процесом його розповсюдження, що зумовлює зручність його застосування в дизайні текстилю, наприклад, при створенні шрифтових композицій друкованого рисунка на тканині (рис. 3).

Як відзначає дизайнер-графік В. Косів, універсальним способом візуалізації тексту для дизайнерів ХХ ст. стала типографіка. У шрифтових композиціях, окрім фонетичного значення букв, використовуються їх візуальні характеристики: відкритість і замкнутість форм, округлість і гострота, статика, динаміка, ритм, фактура. Необхідні образи та ідеї знаходять асоціативні відповідності в графіці букв. Використовуючи метафори і порівняння, автори мінімальними шрифтовими засобами ілюструють складні поняття. При цьому твори дизайну

Рис. 3. Застосування в сучасному дизайні текстилю буквено-цифрових алфавітів у друкованому рисунку на тканині

набувають позачасової і позанаціональної універсальності, яка однаково сприймається користувачами різних країн [10, с. 114].

Згідно з даними останніх досліджень, одним із сучасних напрямів у формуванні акцидентного шрифту є використання непрофесійної шрифтової творчості в професійній типографіці. Звернення до примітивізму (“греш-дизайну”) як до джерела свободи є однією з характерних рис постмодерністської естетики, яка містить прояви не тільки “найвищої”, елітарної, але і “нижчої”, більш масової культури [3], прикладом можуть бути шрифтові гарнітури із зразків непрофесійних написів, виконаних на текстилі за допомогою спреїв (аерозольних балончиків) (рис. 4).

Проблема національного самовираження, зокрема в Україні, стала сьогодні однією з актуальних. Аналогами для побудови шрифтів з урахуванням

Рис.4. Використання непрофесійної шрифтової творчості на текстилі за допомогою спреїв

Рис.5. Використання фотозображень у друкованому рисунку на тканині

національних мотивів можуть служити тварини і рослини, декоративні традиції орнаменту, предмети і елементи одягу, характерні для нашої країни. Одночасно розвивається інша тенденція, багато в чому зумовлена “естетикою постмодернізму”, характерною особливістю якої є застосування до об’єкту дослідження – українського текстилю – цитатності, інтертекстуальності, віртуалістики.

Знакові алфавіти – це дещо інша форма повідомлення. Знаки, що означають окремі слова (ідеографічний лист) або навіть цілі повідомлення (пиктографічний лист), набули поширення в Китаї, Японії, їх ієрогліфи мають складну образотворчу графічну структуру.

Як найспецифічніший різновид знакового алфавіту в графічному дизайні виділяють зображення різних видів. Сьогодні в графічному дизайні одягу і текстилі для інтер’єру такі зображення досить поширені. Мова алфавіту зображень може бути більш натуралістичною і зрозумілою, ніж символічні емблематичні зображення. Проте тут мова алфавіту зображень вступає в суперечливі просторові відносини з об’єктом-носієм, що особливо помітно, коли натуралістичні зображення живих істот друкують на одязі людини. У крайньому випадку – це ілюзорні відтворення на майках і сорочках великих фотозображень улюблених співаків або артистів (рис. 5).

Формалізація графічної мови алфавіту зображень доводить його до безсистемних піктограм або орнаментальних графічних зображень.

Висновок: при створенні композиції текстового характеру на тканині найбільш часто повідомлення будуються на основі:

- шрифтових (буквено-цифрових) алфавітів, починаючи від примітивних, класичних шрифтів і закінчуючи найсучаснішими, нестандартними;
- знакових, включаючи алфавіти зображень,
- а також з використанням:
  - букв і слів як орнаментальних мотивів;
  - акцидентного шрифту разового застосування та універсальних шрифтових гарнітур;
  - акцидентного шрифту, виконаного за допомогою комп'ютера;
  - типографіки;
  - ритмічної взаємодії різних за характером зображень букв одного слова, що багато разів повторюється.

Подальший напрямок досліджень – розглянути особливості текстильної графіки як засобу художньої виразності в дизайні текстилю на прикладі орнаментальних та сюжетно-тематичних композицій.

Література:

1. Серов С. И. Гармония классической типографики: В 3 ч. – М.: ЗАО “Линия График”, 2003. – Ч. 1. – 32 с.
2. Супрун Л. Я. Художественно-промышленные школы Москвы и Петербурга и народное искусство второй половины XIX – начала XX века // Сб. тр. НИИХП. – 1972. – № 6. – С. 36-38.
3. Іваненко Т. О. Художньо-образні особливості формоутворення акцидентного шрифту: Дис. ... канд. мист.: 05.01.03. – Х., 2006. – 186 с.
4. Косів В. М. Типографіка як засіб глобалізації графічного дизайну // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Х.: ХДАДМ. – 2001. – № 5. – С. 114-116.
5. Кричевский В. Г. Типографика в терминах и образах: В 2 т. – М.: Слово, 2000. – Т. 1. – 142 с.
6. Кричевский В. Г. Типографика в терминах и образах: В 2 т. – М.: Слово, 2000. – Т. 2. – 158 с.
7. Лесняк В. І. Модерністські і постмодерністські шрифти: 44 оригінальних шрифти. – Х.: Колорит, 2006. – 148 с.
8. Куленко М. Я. Графіка шрифту: Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2004. – 192 с.
9. Нихосон М. Шрифтовые ценности // www.osp.ru/publish/1999/03/93.htm
10. Косів В. М. Типографіка як засіб глобалізації графічного дизайну // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Х.: ХДАДМ. – 2001. – № 5. – С. 114-116.

Надійшла до редакції 30.01.2008